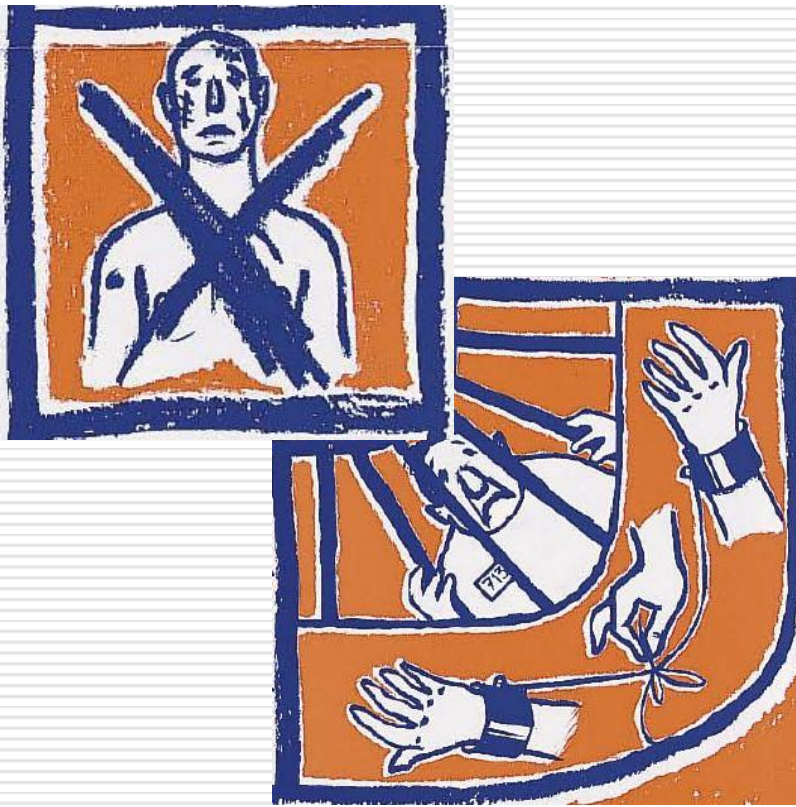

Bài học nhân quyền

**Quyền
không bị
giam giữ
độc đoán và
tra tấn**

Vũ Quốc Dụng

Dẫn nhập

- ❑ Cộng đồng quốc tế muốn thấy *người tù phải được đối xử tôn trọng tương xứng với nhân phẩm bẩm sinh và giá trị tự thân của một con người* (*)
- ❑ „Ngoài những hạn chế, rõ ràng cần thiết cho việc giam giữ, *người tù vẫn có những nhân quyền và tự do căn bản* như được ghi trong Bản Tuyên ngôn Nhân quyền Quốc tế, trong Công ước Quốc tế về Quyền Kinh tế, Xã hội và Văn hoá và trong Công ước Quốc tế về Quyền Dân sự và Chính trị cũng như trong Hiệp định thư Nhiệm ý của nó, nếu quốc gia đó là thành viên ký kết, và trong tất cả các Thoả ước của LHQ”. (*)

(*) Nguyên tắc căn bản trong việc đối xử với tù nhân" [Basic Principles for the Treatment of Prisoners], Nghị quyết 45/111 của Đại hội đồng LHQ

Dàn bài

Dẫn nhập

- 1) Cơ sở công pháp quốc tế về giam giữ
 - 2) Thế nào là giam giữ độc đoán hay tùy tiện?
 - 3) Các nhân quyền khi bị bắt, tạm giữ, tạm giam
 - 4) Cơ sở công pháp quốc tế về chống tra tấn, ...
 - 5) Định nghĩa về tra tấn
 - 6) Định nghĩa về cách đối xử, trừng phạt dã man, vô nhân đạo
 - 7) Định nghĩa về cách đối xử, trừng phạt làm hạ thấp nhân phẩm
 - 8) Những hoàn cảnh có thể xảy ra tra tấn và các cách đối xử dã man, hạ thấp nhân phẩm
 - 9) LHQ bảo vệ thế nào?
 - 10) Những tác nhân khác bảo vệ thế nào?
 - 11) Câu hỏi thảo luận
-

1. Cơ sở công pháp quốc tế về giam giữ

Điều 9, Tuyên ngôn Nhân quyền Quốc tế

Không một ai có thể bị bắt giữ, giam cầm hay trục xuất khỏi nước một cách độc đoán.

1. Cơ sở công pháp quốc tế về giam giữ

Điều 9 CƯQTQDS&CT:

- 1) Ai cũng có quyền *tự do thân thể và an toàn thân thể*. Không ai có thể bị bắt giữ hay giam cầm độc đoán. Không ai có thể bị tước đoạt tự do thân thể ngoại trừ vì những lý do theo luật định và tuân theo những thủ tục luật định.
 - 2) Khi bị bắt giữ, bị cáo phải *được tức thì thông báo* về lý do bắt giữ, và phải được thông báo không chậm trễ về tội trạng bị cáo buộc.
 - 3) Một người bị bắt giữ hay giam cầm vì một cáo buộc tội hình sự phải được dẫn giải không chậm trễ tới một *vị thẩm phán* hay một viên chức có quyền hạn như thẩm phán theo luật định, và có quyền đòi hỏi được xét xử trong một thời hạn hợp lý hay được phóng thích.
-

1. Cơ sở công pháp quốc tế về giam giữ

Việc tạm giam một người trong khi chờ đợi ngày xét xử không thể là thông lệ. Tuy nhiên, có thể ràng buộc việc trả tự do với bảo đảm rằng người đó sẽ hiện diện trong phiên xử hay trong các giai đoạn tố tụng và để thi hành bản án, nếu cần.

- 4) Những người bị mất tự do vì bị bắt giữ hay giam cầm có quyền yêu cầu toà án thụ lý không chậm trễ về **tính hợp pháp của sự giam giữ**, và phải được phóng thích nếu sự giam giữ được xét là bất hợp pháp.*
 - 5) Các nạn nhân trong những vụ bắt giữ hay giam cầm bất hợp pháp có quyền **khiếu tố đòi bồi thường thiệt hại**.*
-

1. Cơ sở công pháp quốc tế về giam giữ

Điều 10 CƯQTQDS&CT:

- 1) Những người mất tự do vẫn phải *được đối xử nhân đạo và tôn trọng nhân phẩm tự thân*.
 - 2) *a)* Ngoại trừ những trường hợp đặc biệt, các bị cáo chưa được xét xử phải được giam giữ cách biệt với những người đã can án, và phải được đối xử theo *quy chế của những người không can án*.
b) Các *bị cáo thiếu nhi* phải được giam giữ cách biệt với người lớn và phải được xét xử trong thời hạn sớm nhất.
 - 3) Chế độ lao tù phải bao gồm cách đối xử nhằm đến việc *cải hoá và tái hội nhập* họ vào đời sống xã hội. Các *thiếu niên phạm pháp* phải được giam giữ cách biệt với người lớn, và phải được đối xử tùy theo tuổi tác và tình trạng pháp lý của chúng.
-

2. Thế nào là Giam giữ độc đoán hay tùy tiện?

Việc giam giữ bị xem là độc đoán hay tùy tiện nếu vi phạm một trong 3 điều sau đây(*):

1. Nếu không thực hiện đúng theo luật quốc gia;
2. Nếu là sự trừng phạt hành vi thực hiện các nhân quyền ghi trong TNNQQT (điều 7, 13, 14, 18, 19, 10 và 21) và CƯQTQDS&CT (điều 12, 18, 19, 21, 22, 25, 26 và 27);
3. Nếu vi phạm các tiêu chuẩn quốc tế về quyền xét xử công bằng.

(*) Theo Tổ công tác về Giam giữ Độc đoán của LHQ, UN Working Group on Arbitrary Detention)

2. Thế nào là giam giữ độc đoán hay tùy tiện?

Giam giữ độc đoán vì vi phạm điều khoản của **TNQTNQ**:

- 1. điều 7** [Bình đẳng trước pháp luật; Được pháp luật bảo vệ như nhau; Bảo vệ trước sự phân biệt đối xử],
- 2. điều 13** [Quyền tự do đi lại và cư trú; Quyền được rời khỏi bất cứ nước nào và trở về chính quốc gia của mình],
- 3. điều 14** [Quyền tỵ nạn],
- 4. điều 18** [Quyền tự do tư tưởng, tự do lương tâm và tự do tôn giáo],
- 5. điều 19** [Quyền tự do quan điểm và tự do thông tin],
- 6. điều 10** [Quyền được hưởng sự xét xử công bằng],
- 7. điều 21** [Quyền tham gia điều hành đất nước dân chủ; Quyền tiếp nhận bình đẳng chức vụ công cộng; Tự do bầu cử]

(*) Theo Tổ công tác về Giam giữ Độc đoán của LHQ, UN Working Group on Arbitrary Detention)

2. Giam giữ độc đoán hay tùy tiện (nhóm lý do 2 *)

Giam giữ độc đoán vì vi phạm điều khoản của **CƯQTQDSC**:

1. **điều 12** [Quyền tự do đi lại và cư trú; Quyền được rời khỏi bất cứ nước nào và trở về chính quốc gia của mình],,
2. **điều 18** [Quyền tự do tư tưởng, tự do lương tâm và tự do tôn giáo],
3. **điều 19** [Quyền tự do quan điểm và tự do thông tin],
4. **điều 21** [Quyền tự do hội họp một cách ôn hòa],
5. **điều 22** [Quyền tự do lập hội một cách ôn hòa],
6. **điều 25** [Quyền tham gia điều hành đất nước dân chủ; Quyền tiếp nhận bình đẳng chức vụ công cộng; Tự do bầu cử],
7. **điều 26** [Bình đẳng trước pháp luật; Được pháp luật bảo vệ như nhau; Bảo vệ trước sự phân biệt đối xử],
8. **điều 27** [Quyền các sắc tộc được có văn hóa, tôn giáo và ngôn ngữ riêng]

(*) Theo Tổ công tác về Giam giữ Độc đoán của LHQ, UN Working Group on Arbitrary Detention)

3. Các nhân quyền khi bị bắt, tạm giữ, tạm giam

Người bị bắt, giữ, giam và bỏ tù phải được đối xử nhân đạo và được tôn trọng nhân phẩm

- a) Cấm bắt, tạm giữ, tạm giam độc đoán;
 - b) Cấm hành hung;
 - c) Cấm tra tấn và biệt giam;
 - d) Cấm cắt đứt liên lạc với bên ngoài;
 - e) Quyền được suy đoán là vô tội;
 - f) Quyền được biết lý do bắt giữ;
 - g) Quyền giữ im lặng;
 - h) Quyền được có luật sư tư vấn;
 - i) Quyền được gặp ngay một thẩm phán;
 - j) Quyền được giam giữ nhân đạo.
-

4) Cơ sở công pháp quốc tế về chống tra tấn, ...

- a) Tuyên ngôn Quốc tế Nhân quyền (Điều 5):** Không ai có thể bị tra tấn hoặc bị đối xử hay bị bắt chịu hình phạt một cách dã man, vô nhân đạo hay làm hạ thấp nhân phẩm.
 - b) Công ước Quốc tế về Quyền Dân sự và Chính trị (Điều 7):** Không ai có thể bị tra tấn hay bị đối xử hoặc bị hình phạt dã man, vô nhân đạo hay làm hạ thấp nhân phẩm. Đặc biệt là, nếu không có sự ưng thuận tự do của đương sự, không ai có thể bị dùng vào những cuộc **thí nghiệm y học hay khoa học**.
-

4) Cơ sở công pháp quốc tế về chống tra tấn, ...

c) Công ước Chống Tra tấn và Cách Đối xử hoặc Trừng phạt Dã man, Vô Nhân đạo hay làm Hạ thấp Nhân phẩm

Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)

- ❑ 33 điều khoản; có hiệp định thư nhiệm ý và Committee Against Torture (CAD) để giám sát
 - ❑ bắt đầu có hiệu lực vào ngày 26.6.1987
 - ❑ 154 quốc gia thành viên, 81 ký kết (7.11.2013)
 - ❑ Việt Nam ký kết công ước CAT vào ngày 7.11.2013.
-

5) Định nghĩa về tra tấn

(theo Công ước Chống Tra tấn)

(Đ.1 K.1 Từ ngữ 'Tra tấn' của Công ước này được hiểu là tất cả các **hành vi cố ý** nhằm đem lại sự

đau đớn và khổ sở nặng nề về tinh thần và thể xác cho một người – thí dụ **nhằm mục đích đạt được một phát biểu hoặc một lời thú tội** của người này hoặc của một người khác để trừng phạt người này hoặc một người khác về một sự việc mà người này hoặc một người khác đã thực sự hoặc bị tình nghi đã có làm; hoặc để gây sợ hãi hoặc dùng để ép buộc người này hoặc một người khác; hay vì một lý do dựa trên một hình thức phân biệt đối xử nào đó – khi sự đau đớn và khổ sở đó được thực hiện bởi, do sự xúi giục, với sự đồng tình hay với sự chấp thuận

của một nhân viên nhà nước hoặc một người thi hành công vụ.

Từ ngữ này không bao gồm những đau đớn và khổ sở chỉ gây ra bởi, thuộc về hoặc liên quan đến những hình phạt được luật pháp cho phép.

5) Định nghĩa về tra tấn (theo Công ước Chống Tra tấn)

Như vậy hành vi tra tấn một người phải bao gồm:

1. *Gây ra đau đớn hay khổ sở nặng nề về tinh thần và thể xác ;*
2. *Cố tình gây ra;*
*(Nạn nhân trong hoàn cảnh bị bất lực, không chống cự được và hoàn toàn phó thác số mệnh cho thủ phạm *)*
3. Được thực hiện có chủ đích để
 - lấy thông tin hay lời thú tội,
 - trừng phạt,
 - gây sợ hãi hoặc ép buộc,
 - kỳ thị;
4. *Trách nhiệm thuộc về nhà nước (*)*

() Định nghĩa đưa ra bởi GsTs Manfred Nowak, cựu Báo cáo viên về Tra tấn của Hội đồng Nhân quyền LHQ trong cuộc Hội thảo 6.6.2014 tại Hà Nội*

5) Định nghĩa về tra tấn

(theo Công ước Chống Tra tấn)

Thí dụ về tra tấn:

- ☐ đánh đập nặng nề, cho giạt điện,
 - ☐ chiếu đèn sáng vào mặt,
 - ☐ lạm dụng tình dục hay cưỡng hiếp,
 - ☐ kéo dài tình trạng biệt giam,
 - ☐ bắt đứng hoặc quỳ liên tục,
 - ☐ chặn nước, làm ngộp thở,
 - ☐ chặt chân tay, treo lâu dài,
 - ☐ không cho ngủ, ăn và uống,
 - ☐ bị bịt mắt, bắt nghe tiếng động lớn
-

6) Định nghĩa về cách đối xử, trừng phạt dã man, vô nhân đạo

- Hành vi gây ra đau đớn, khổ sở nặng nề nhưng chưa đến mức tra tấn (thiếu một hay cả 2 yếu tố của tra tấn là **cố tình** và **có chủ đích**)
- Thí dụ: nhân viên công lực
 - dùng bạo lực quá đáng ở **ngoài trại giam** để thực hiện bắt giữ;
 - đàn áp dã man một cuộc nổi dậy chống chính quyền;
 - Dùng bạo lực giải tán tụ tập nơi công cộng;
 - điều kiện giam giữ vô nhân đạo;
 - vô ý gây ra đau đớn, khổ sở (như bỏ quên tù nhân trong phòng biệt giam);
 - hành quyết bằng phương thức vô nhân đạo.

(Theo GsTs Manfred Nowak, cựu Báo cáo viên Đặc biệt về Tra tấn của LHQ trong cuộc Hội thảo 6.6.2014 tại Hà Nội)

7) Định nghĩa về cách đối xử, trừng phạt làm hạ thấp nhân phẩm

- ❑ Hành vi tạo nơi nạn nhân cảm tưởng sợ hãi, đau đớn, thua thiệt để họ bị nhục và để bề gãy sức kháng cự về thể xác cũng như về tinh thần của họ. (theo Tòa án Nhân quyền Âu Châu)
- ❑ Hành vi gây ra đau đớn, khổ sở bằng cách làm nhục độc đáo (Theo GsTs Manfred Nowak, cựu Báo cáo viên Đặc biệt về Tra tấn của LHQ trong cuộc Hội thảo 6.6.2014 tại Hà Nội)

Thí dụ: giam trong điều kiện nhục nhã; trừng phạt bằng cách dùng nhục hình nhẹ; nhân viên công lực có thái độ làm nhục.

8) Những hoàn cảnh ...

có thể xảy ra tra tấn và các cách đối xử dã man, hạ thấp nhân phẩm:

- a) Giam giữ
 - b) Bệnh viện tâm thần
 - c) Trục xuất
 - d) Công an phá nhà
 - e) Đối với thân nhân của nạn nhân
-

9. LHQ bảo vệ thế nào?

- ❑ Báo cáo định kỳ của các quốc gia tham gia ký kết CƯQTQDS&CT trước Ủy ban Nhân quyền LHQ.
 - ❑ Ủy ban Chống Tra tấn của LHQ
 - ❑ Tổ Công tác của LHQ về Giám giữ Độc đoán
 - ❑ Báo cáo viên Đặc biệt của LHQ về việc Hành quyết phi pháp, Nhanh chóng và Độc đoán
 - ❑ Báo cáo viên Đặc biệt của LHQ khác (về tự do tôn giáo, tự do ngôn luận, Người bảo vệ nhân quyền, tự do lập hội, tự do hội họp, ...)
 - ❑ Tòa án Hình sự Quốc tế và các TAHSQT cho Cựu Nam Tư, Ruanda, Đông Timor, Kampuchia.
-

10. Những tác nhân khác bảo vệ thể nào?

- ❑ Các chính phủ, đặc biệt của Úc, Hoa Kỳ và Âu Châu
 - ❑ Các quốc hội, đặc biệt của Úc, Hoa Kỳ và Âu Châu
 - ❑ Các tổ chức nhân quyền quốc tế
 - ❑ Các tổ chức luật sư, luật gia, thẩm phán
 - ❑ Truyền thông
-

11. Câu hỏi thảo luận

- ❑ Người dân có quyền bắt và giam giữ kẻ trộm không?
 - ❑ Công an có quyền chặt tay của tên móc túi không?
 - ❑ Công an bắt ai thì người đó phải có tội cho nên công an được phép làm mọi việc – kể cả dùng nhục hình - để chứng minh tội trạng của người ấy. Bạn nghĩ sao về quan điểm này?
 - ❑ Trại giam nuôi tù nhân ăn ở nên tù nhân có bốn phận lao động sản xuất để đóng góp trang trải chi phí của trại giam. Suy nghĩ này có hợp lý không?
 - ❑ Hành vi tra tấn phải hội đủ 4 yếu tố nào? Xin cho một thí dụ và phân tích nó dựa trên các tiêu chuẩn.
 - ❑ Làm sao phân biệt hành vi đối xử dã man và hành vi tra tấn? Xin cho một thí dụ và phân tích xem nó thiếu tiêu chuẩn nào.
 - ❑ Lời khai lấy được từ tra tấn có đáng tin không?
-